

ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

СИЛАБУС

ШАНОВНІ СТУДЕНТИ!

Педагогічна психологія - комплексна дисципліна, що синтезує знання з таких галузей знань як психологія і педагогіка, що дозволяє систематизувати відомості, отримані вами на цих дисциплінах, зрозуміти логіку освітнього процесу.

Бажаю Вам натхнення і продуктивного навчання!

НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД, ФАКУЛЬТЕТ, КАФЕДРА

- КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
- ФАКУЛЬТЕТ ТУРИЗМУ, БІЗНЕСУ І ПСИХОЛОГІЇ
- КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ І ТУРИЗМУ

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

освітній рівень	бакалавр
галузь знань	05 соціальні та поведінкові науки
спеціальність	053 психологія
освітня програма	Практична психологія
статус дисципліни	нормативна
мова викладання	українська
семестр	VII – VIII
навчальний рік	2022-2023
обсяг дисципліни	3 кредитів/ 90 годин, серед них: <ul style="list-style-type: none"> • 14 - лекційних • 16 - семінарських • 60 - самостійна робота
форма контролю	іспит
викладач	КИРИЛЕНКО ВАЛЕНТИНА ГРАЦІЯНІВНА канд. психол. наук, доцент https://psy.knlu.edu.ua/vikladachi/
контакти	valentyna.kyrylenko@knlu.edu.ua
дні занять	згідно розкладу занять
консультації	згідно графіку консультацій

СТРУКТУРА СИЛАБУСУ:

- [АНОТАЦІЯ](#)
- [ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ](#)
- [ПРОГРАМОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ](#)
- [ПОЛІТИКА КУРСУ](#)
- [ВИДИ ЗАНЯТЬ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ](#)
- [СИСТЕМА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ](#)
- [ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ](#)
- [ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ](#)
- [РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА](#)

АНОТАЦІЯ

Навчальна дисципліна «**Педагогічна психологія**» займає одне з основних місць в системі фахової підготовки здобувача вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія і сприяє формуванню теоретико-методологічного базису професійного світогляду та діяльності фахівця в галузі психології.

Основний зміст структуровано за темами, які входять в навчальну програму. Зміст курсу розділено на декілька модулів.

В першому модулі розкрито психологію навчання (структурі та формуванню навчальної діяльності). В ході засвоєння цього розділу, студенти навчаться оцінювати психологічні та дидактичні особливості різних технологій навчання та визначення їх сильних та слабких сторін.

Питання психології виховання піднімаються у другому модулі, основним змістом якого є предмет та задачі виховання, зарубіжні та вітчизняні концепції виховання, психологічні цілі, механізми та засоби виховання та становлення особистості, вплив різних виховних впливів на психічний розвиток підростаючого покоління, психологічні особливості морального, статевого та сімейного виховання, методи вивчення та формування моральної та психо-сексуальної сфери дитини.

В третьому модулі розглядаються питання психології педагогічної діяльності: характеристика педагогічної діяльності, охарактеризовуються педагогічні здібності та стилі діяльності, педагогічне спілкування та педагогічні конфлікти.

Таким чином, **основна мета курсу** полягає в створенні умов для засвоєння студентами підходів до сучасних концепцій учіння та формування особистості, ознайомленні студентів з психологічними особливостями освітньої діяльності, з психологічними особливостями учнів та педагогів, з особливостями виховання учнів в різних соціальних виховних інститутах, до практики конструювання навчально-виховних ситуацій

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання «Педагогічна психологія» є формування у студентів цілісного уявлення про діяльність учасників освітнього процесу та ролі психолога у формуванні позитивного клімату в освітньому середовищі.

Оскільки компетентістний підхід в сучасній освіті передбачає результатом навчання формування низки конкретних компетентностей, то згідно ОП «Практична психологія», вивчення даної навчальної дисципліни забезпечує наступні: **інтегральна компетентність** - здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов; **загальні компетентності**: знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність бути критичним і самокритичним; здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність генерувати нові ідеї (креативність); навички міжособистісної взаємодії; **фахові компетентності**: здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології; здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел; здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій; здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну діяльність; *уміти враховувати кроскультурні ментальні та релігійні особливості досліджуваних та клієнтів, а також специфіку семантичної організації їх свідомості, мислення, мови і мовлення, уміти розпізнавати маніпулятивні впливи та протидіяти їм, оцінювати наявність або відсутність факту моральної шкоди.*

ПРОГРАМОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Програмовані результати навчання, на які зорієнтовано вивчення «Педагогічної психології», наступні:

- уміння здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань;
- уміння обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел;
- уміння формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника
- уміти давати характеристики основним поняттям педагогічної психології; здійснювати аналіз існуючої системи освіти та її вплив на психічний та розумовий розвиток дітей, розвивати світогляд, мотивацію, характер особистості, формувати в неї риси та навички соціально прийнятної поведінки;
- уміти проводити моніторинг дітей дошкільного, молодшого шкільного віку, підліткового та юнацького віку;
- уміти проводити діагностику навчально-виховного процесу та надавати консультативну допомогу батькам та вчителям з приводу успішності або відставання дітей у навчанні; надавати консультації вчителям щодо особливостей роботи з дітьми в залежності від їх вікових та індивідуальних особливостей, бачити в учні активного суб'єкта власної діяльності, здійснюваної у загальній системі колективної роботи.

ПОЛІТИКА КУРСУ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА

- ✓ забезпечити викладання навчальної дисципліни згідно робочого плану;

- ✓ дотримуватися норм педагогічної етики, з повагою ставитися до особистості здобувачів;
- ✓ оцінювати навчальні досягнення здобувачів з опорою на визначені критерії для відповідних видів навчальної діяльності (див. [система та критерії оцінювання](#));
- ✓ надавати відповіді на питання студентів щодо змісту курсу та організації навчання;
- ✓ залишатися доступним для комунікації у визначений у силабусі спосіб.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТУДЕНТА

- ✓ виконати навчальну програму курсу в повному обсязі;
- ✓ дотримуватися у спілкуванні норм ділової етики, з повагою ставитися до інших здобувачів і викладача;
- ✓ дотримуватися вимог політики курсу, що відвідування аудиторних зазначені нижче.

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

Для оперативної комунікації з викладачем щодо змістовних та організаційних питань з курсу рекомендується користуватись **чатом в системі Teams**. Використання інших засобів комунікації (корпоративна електронна пошта; соціальні мережі Telegram, Viber, що прив'язані до особистого номеру телефону викладача) допускається, але відповідь може бути надана з затримкою.

Перед тим, як надсилати викладачу питання, рекомендується перевірити чи не міститься відповідь на питання в тексті силабусу або серед матеріалів курсу (наприклад, у відповідній команді курсу в системі Teams або на платформі Moodle); звернутися з питанням до одногрупників, які можуть знати необхідну інформацію.

ВІДВІДУВАННЯ І ПРОПУСКИ АУДИТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Відвідування здобувачами освіти лекційних і семінарських занять є обов'язковою умовою успішного проходження навчальної дисципліни.

Відсутність (з поважної та неповажної причини) на лекційному або семінарському занятті не звільняє від навчальної відповідальності і має бути відпрацьована під час консультаційних годин. Для відпрацювання здобувач освіти має бути готовий до обговорення з викладачем питань пропущеного заняття у формі співбесіди. Здобувач також може отримати індивідуальне письмове завдання з питань пропущеного заняття.

ПЛАГІАТ, АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- ✓ самостійне виконання всіх видів навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю;
- ✓ посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- ✓ надання достовірної інформації про результати власної наукової і творчої діяльності.

ВИДИ ЗАНЯТЬ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ

- Курс читається у форматі **лекцій**, у яких розкриваються основні питання з кожної теми, і доповнюється проведенням семінарських занять.

Для ефективної роботи під час лекції рекомендується: перед початком лекції ознайомитись з її тематикою (див. [тематичний план курсу](#)); пригадати зміст попередньої лекції і встановити зв'язок з новою темою; під час лекції робити конспект (основні тези, найвидатніші факти, різного роду довідки та посилання лектора тощо), намагатися критично осмислювати інформацію, що подається і ставити питання лектору на краще розуміння навчального матеріалу.

- Під час **семінарських занять** поставлені на лекціях питання вивчаються глибше і всебічно, а також аналізується їх значущість для сучасної психологічної науки і можливе практичне застосування засвоєних знань. Заняття проходять у формі вільної

дискусії з залученням методу постановки проблемних запитань, націлених на вирішення проблеми або знаходження відповіді на дискусійні питання. Під час семінарського заняття вітається ініціатива студентів у дискусії, їх проактивна позиція.

Для ефективної підготовки до семінарських занять рекомендується: ознайомитись з тематикою і питаннями семінару, а також з рекомендованою до семінару літературою та іншими інформаційними джерелами; студент має бути готовий обговорювати під час семінару всі питання, що визначені до цього заняття у плані (див. [тематичний план курсу](#)).

- Згідно робочої програми з навчальної дисципліни «Педагогічна психологія», на **самостійну позааудиторну роботу** студента відведено 60 годин. Самостійна робота студентів складається з таких видів роботи: робота з основною та додатковою літературою, з матеріалами інтернету та конспектами лекцій; виконання самостійних завдань різного характеру і рівня складності; підготовка до семінарів та іспитів (заліків) безпосередньо перед ними. Завдання, винесені на самостійну роботу студента, виконуються ним повністю самостійно і у призначений час подаються на перевірку викладачу. Така форма навчання спрямована на покращення та коригування студентом своїх стратегій самостійного здобуття інформації і виявлення її відповідності цілям навчання; покращення навичок самостійного вирішення проблем і прийняття рішень; набуття або переорієнтації індивідуально-соціальних навичок адаптації до різноманіття навчальних ситуацій та ін.

Для ефективної самостійної роботи рекомендується: уважно ознайомитись зі змістом завдання і вимогами до його виконання і оформлення; оцінити обсяг роботи, яку необхідно провести для його виконання; спланувати час і послідовність дій для виконання самостійної роботи; працювати над завданнями послідовно і систематично, з дотриманням визначених термінів.

СИСТЕМА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Розподіл балів між видами навчальної діяльності змінюється в залежності від форми підсумкового контролю:

семестр	форма підсумкового контролю	види навчальної діяльності здобувача	максимальна кількість балів
VI	іспит	аудиторна та самостійна робота	50
		модульна контрольна робота (МКР)	20
		іспит	30

Семестровий рейтинговий бал є сумою рейтингового бала за поточну (аудиторну та самостійну) роботу протягом семестру та рейтингового бала за МКР.

Поточне оцінювання аудиторної та самостійної роботи студентів здійснюється в національній 4-бальній шкалі («5», «4», «3», «2»). Невиконання завдань самостійної роботи, невідвідування семінарських занять позначаються «0».

Критерії оцінювання аудиторної роботи студентів (робота під час семінарів та/або практичних занять)

«5»	студент демонструє вільне володіння матеріалом теми семінару; ознайомлений з рекомендованою літературою, вміє самостійно знайти відповідь на проблемні запитання, спираючись на лекційний матеріал та періоджерела; вміє вводити та використовувати власні класифікації, аналізувати, робити власні висновки; здатен встановлювати міждисциплінарні та міжпредметні зв'язки
------------	---

«4»	студент демонструє достатньо вільне володіння матеріалом теми семінару; ознайомлений з рекомендованою літературою та першоджерелами, відповідь на проблемні запитання знаходить за допомогою викладача, спираючись на лекційний матеріал та вивчення першоджерел; допускає неточності та несуттєві (які кардинально не міняють суть) помилки у визначенні понять та категорій і т.і., але легко усуває їх завдяки додатковим питанням
«3»	студент частково володіє матеріалом теми семінару; репродуктивно відбиває зміст лекційного матеріалу та/або основного підручника; допускає помилки у визначенні понять та категорій і т.і.; нездатний знайти відповідь на проблемні запитання, чи вирішити проблемні завдання
«2»	студент демонструє нездатність розкрити питання семінару; не опанував зміст теми, вкрай слабо знає рекомендовану літературу, не володіє науковими фактами та категоріями, не знає основних закономірностей психічних явищ; показує низький рівень загальногуманітарного та наукового мислення

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів

«5»	робота виконана правильно, повністю і самостійно, відбиває належний рівень знань, та сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань; вимоги академічної доброчесності строго дотримані
«4»	робота виконана самостійно, містить несуттєві помилки, відбиває належний рівень знань сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань; вимоги академічної доброчесності строго дотримані
«3»	робота виконана, але містить помилки, відбиває недостатній рівень знань та недостатню сформованість практичних навичок; оформлення роботи не в повній мірі відповідає вимогам, що висуваються для даного типу завдань; вимоги академічної доброчесності дотримані частково
«2»	робота виконана на неприйнятно низькому рівні; оформлення не відповідає вимогам; вимоги академічної доброчесності не дотримані
«0»	робота не виконана

Модульна контрольна робота (МКР) проводиться наприкінці семестру і охоплює весь зміст навчального модуля. МКР оцінюється за 4-бальною шкалою («5», «4», «3», «2»). Трансформація оцінки у рейтинговий бал за МКР проводиться у такий спосіб:

:

у VI семестрі
форма підсумкового
контролю – ІСПИТ

«5» - 20 балів
«4» -16 балів
«3»-12 балів
«2» -8 балів
Неявка на МКР – 0 балів

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи студентів

«5»	при виконанні завдання студент демонструє широку обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, дає вірне та коректне визначення основним поняттям і психологічним термінам; вміння самостійно проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коректні і вірні коментарі та висновки
«4»	при виконанні завдання студент показав достатню обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, розуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, але виявляє при цьому недостатню

	вміння самостійно проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коментарі і висновки
«3»	при виконанні завдання студент показав обмежену обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, низьке розуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, труднощі у проведенні аналізу психологічної ситуації або емпіричних даних та формулюванні коректних та вірних коментарів і висновків
«2»	при виконанні завдання студент показав обмежену обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, нерозуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, невміння проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коректні і вірні коментарі та висновки
«0»	робота не виконана

Підсумкова оцінка за дисципліну виставляється за наступною схемою:

підсумковий рейтинговий бал	оцінка за шкалою ЕКТС	підсумкова оцінка за дисципліну за національною шкалою	
		форма підсумкового контролю – залік	форма підсумкового контролю – іспит
90 – 100	A	зараховано	відмінно
82 – 89	B		добре
75 – 81	C		задовільно
66 – 74	D		
60 – 65	E		
0 – 59	FX	незараховано	незадовільно з можливістю повторного складання

Підсумкова форма контролю у VI семестрі – **ІСПИТ в усній формі**. Здобувачі мають дати відповідь на три питання екзаменаційного білету.

Для допуску здобувача вищої освіти до іспиту необхідним є виконання ним вимог навчального плану і графіка навчального процесу, а саме: усі пропущені аудиторні заняття мають бути відпрацьовані, усі види робіт, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни, мають бути виконані.

Максимальний екзаменаційний бал становить **30**. Викладач оцінює відповідь здобувача на іспиті за 4-бальною шкалою. Отримана оцінка трансформується в **екзаменаційний рейтинговий бал** у такий спосіб:

« відмінно »	– 30 балів
« добре »	– 23 бали
« задовільно »	– 18 балів
« незадовільно »	– 0 балів

Критерії оцінювання усної відповіді здобувача на іспиті:

« відмінно »	повна і правильна відповідь на всі питання екзаменаційного білету, здобувач демонструє знання фактологічного матеріалу, основних теоретичних питань курсу, вичерпно відповідає на додаткові запитання викладача, творчо застосовує теоретичний апарат дисципліни
« добре »	в цілому правильна відповідь на питання екзаменаційного білету, здобувач вміє робити аналіз і висновки, але на додаткові запитання викладача відповідає з деякими неточностями та недоліками

«задовільно»	поверхнева відповідь на питання екзаменаційного білета, здобувач припускається помилок при висвітленні фактологічного матеріалу, частково знає відповідь на запропоновані питання і демонструє наявність окремих елементів самостійного мислення
«незадовільно»	відсутність будь-якої відповіді на теоретичні запитання внаслідок незнання програмного матеріалу

- ✓ Якщо здобувач на іспиті з дисципліни, з якої він мав семестровий рейтинговий бал **менше 42 балів**, отримує **позитивну** екзаменаційну оцінку («відмінно», «добре», «задовільно»), то йому виставляється підсумкова оцінка з дисципліни за національною шкалою **лише «задовільно»**, за шкалою ЄКТС – **Е**, а в екзаменаційній відомості в графі «Підсумковий рейтинговий бал» ставиться **60 балів**.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

МОДУЛЬ 1.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Загальні теоретико-методологічні основи педагогічної психології	години
<p>Лекція 1. Теоретичні основи педагогічної психології та етапи її розвитку.</p> <p>Освіта як суспільний феномен. Поняття освіти як системи, процесу і результату та соціокультурний характер освіти.</p> <p>Педагогічна психологія як галузь психології. Предмет, структура та завдання педагогічної психології. Підходи до визначення педагогічної психології (В.О.Крутецький, Л.І.Божович, І.А. Зимняя, В.В. Давидов). Взаємозв'язок педагогічної психології з іншими науками.</p> <p>Принципи педагогічної психології: принцип соціальної доцільності, принцип єдності теорії і практики, принцип розвитку, принцип детермінації, принцип системності, принцип єдності свідомості і діяльності, принцип гуманізації всього педагогічного процесу</p> <p>Історія виникнення педагогічної психології та основні етапи розвитку педагогічної психології Сучасний етап розвитку педагогічної психології в Україні та за кордоном. Сучасний стан педагогічної психології.</p> <p>Актуальні питання сучасної педагогічної психології</p>	2
<p style="text-align: center;">Семінар 1. Теоретико-методологічні основи педагогічної психології</p> <p>Теоретична частина</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет педагогічної психології, завдання педагогічної психології, єдність вікової та педагогічної психології в системі психологічних знань про дитину 2. Сучасні теоретичні підходи в педагогічній психології. 3. Місце педагогічної психології в системі психологічних наук. 4. Методи педагогічної психології, характеристика основних та додаткових методів педагогічної психології. <p>2. Практична частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розв'язання психологічних задач: опрацювання завдань для усного виконання в аудиторії та / або завдань для домашнього виконання рівня С. 2. Виконання практичних завдань на формування психодіагностичних навичок: лабораторний практикум: <ol style="list-style-type: none"> 1. Вправи у складанні структури уроку (у врахуванням теми, цілей, методів). 2. Вправи в психологічному аналізі записаних фрагментів уроків. <p>Вправа «Професійне становлення» (15 хв.)</p> <p>1 етап: Студенти поділяються на 3-4 групи. Кожна група утворює власне коло. Викладач роздає роздруковий матеріал з завданнями для кожної групи (Картки «Міфи сучасної освіти», наприклад: картка: «Міф про Великого</p>	2

педагога». Студенти протягом 10 хв. обговорюють в групі всі ідеї-заперечення міфів.

2 етап: Група висуває одного з ораторів, якому дозволяють озвучити висунуті ідеї протягом 1.хв.

3 етап: завершення ігрового проектування. Перехід до теоретичного обговорення питань семінару.

4. Заповнити таблицю «Основні концепції навчання» (таблиця подана нижче)

Таблиця 1. Основні концепції навчання

Критерії порівняльного аналізу	Програмова не навчання	Проблемне навчання	Теорія змістовного узагальнення	Концепція розвивального навчання
Методологічна основа				
Автори концепції				
Основні наукові ідеї				
Сильні сторони даного підходу				
слабкі сторони або обмеження даного підходу				

Лекція 2.

Методи педагогічної психології

Взаємозв'язок методології, методів та методик психолого-педагогічних досліджень. Методологія як система принципів і способів організації дослідження. Проблема методів педагогічної психології. Вимоги, які висуваються до методів педагогічної психології: науковість, валідність, однозначність, взаємозалежність, репрезентативність. Класифікація методів психологічного дослідження за Б.Г. Ананьєвим, за В.Н. Дружиніним. Специфіка використання загально психологічних методів у педагогічній психології. Методи педагогічної психології: спостереження і його види; експеримент та його види; “близнюковий” метод”, метод аналізу продуктів діяльності; проєктивні методи; анкетування. Діагностичні методики та умови їх ефективності. Соціометричні методи вивчення шкільних колективів. Основні етапи психолого-педагогічного дослідження. Особливості природнього та формуючого експерименту. Перехід від констатації ефектів засвоєння знань до природнього експерименту О.Ф. Лазурського. Особливості навчального, або формуючого експерименту. Експериментальне навчання як різновид формуючого експерименту. Основні етапи психолого-педагогічного дослідження.

Сучасні парадигми організації освіти: традиційна, особистісно-орієнтована, когнітивно-орієнтована парадигма. Компетентнісний підхід в сучасній освіті.

Освітнє середовище, його структурно-динамічні характеристики, векторне моделювання освітнього середовища (В.Ясвин), типологія освітнього середовища.

Основні тенденції сучасної освіти. Поняття неперервної освіти. Активні форми та методи навчання. Взаємозв'язок навчання і виховання в освіті

Семинар 2. Психологічні особливості навчальної діяльності на різних вікових етапах розвитку.

Теоретична частина

1. Предмет психології навчання, принципи та проблеми психології навчання, категорії наочності, навчання, учіння.

2. Поняття “засвоєння”, його компоненти та стадії.

3. Поняття учіння і навчальної діяльності: загальна характеристика, різні підходи до розуміння структури навчальної діяльності (структура НД за В.Репкіним, О.Варданяним, І.Ломпшером, А.Коссаковським). Особливості засвоєння знань та умінь, показники та шляхи формування навчальної діяльності.

4. Стратегії формування нових знань та здібностей в структурі навчальної діяльності, концепція поетапного формування розумових дій (П.Гальперін, Н.Тализіна), розвивальне навчання в системі В.Давидова. Проблемне навчання за Л.Занковим, програмне навчання, інноваційне

навчання, комунікативна модель навчання, технологія особистісно-розвивального навчання Ельконіна-Давидова.

5. Основні аспекти діагностики учбової діяльності, ступінь сформованості учбових дій.

6. Психологічні фактори, які впливають на процес учіння. Психологічні особливості навчання в ранньому та дошкільному віці. Психологічна готовність до шкільного навчання.

7. Научуваність та її критерії, ознаки научуваності за О.Морозовим. Феномен ліворукості.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Психологія освітнього процесу

Лекція 3.

Психологічні особливості процесу навчання

2

Поняття навчання. Підходи до визначення навчання (К.К.Платонов, П.І.Підкасистий, Н.Ф.Тализіна, І.А.Зимняя, І.Ф.Харламов, Л.Б.Ітельсон, Р.С.Немов); проблеми навчання на основі діяльнісного підходу в працях Г.С.Костюка, А.А.Смирнова, О.А.Люблінської, Л.В. Занкова, В.В.Давидова, О.М.Леонтьєва, С.Л.Рубінштейна, Д.Б.Ельконіна, П.Я.Гальперина), міждисциплінарний підхід до навчання (за І.Лінгартом), теорія научіння (асоціативні, умовно-рефлекторні, операціональні, знакові), основні теоретико-методологічні підходи до організації процесу навчання.

Теорії навчання: програмоване навчання, традиційне навчання, розвиваюче навчання, проблемне навчання, особистісно-орієнтоване навчання, інноваційні моделі навчання.

Поняття «навчальна діяльність». Загальна характеристика та структура навчальної діяльності, психологічні особливості навчання та засвоєння різного за складністю та обсягом учбового матеріалу у дітей раннього віку; психологічні основи научіння дошкільнят; навчання в молодшому шкільному віці; психологічні особливості навчання в середніх і старших класах загальноосвітньої школи.

Рівневий аналіз навчальної діяльності. Теорія поетапного формування розумових дій та понять П.Я.Гальперіна. Види та етапи засвоєння навчальних дій.

Контрольно-оціночний компонент навчальної діяльності. Дія контролю та самоконтролю. Стадії прояву самоконтролю. Дія оцінки. Види контролю та види оцінки. Оцінювання результатів учіння з педагогічної та психологічної позицій.

Сутність знань. Функції знань, види знань, форми навчальних знань за В.Гинецинським. Якість знань: системність, узагальненість, усвідомленість, гнучкість, дієвість, повнота, глибина (за І Лернером, В.Полонським.). Засвоєння знань. Етапи формування знань, рівні засвоєння знань за А.Марковою та за В.Беспалько. Психологічні причини шкільної неуспішності.

Навчальне знання, навчальна інформація, наукове знання. Психологічні компоненти процесу засвоєння знань: формування позитивного ставлення до учіння; процеси безпосереднього чуттєвого засвоєння знань; мислення як вищий процес засвоєння знань; запам'ятання та збереження одержаної інформації. Порівняльний аналіз теоретичного та емпіричного знання (за В.Давидовим). Навчальна дисципліна як адаптована форма наукового знання. Основні характеристики знання. Етапи навчального пізнання. Розуміння навчальної інформації. Цілі навчання. Загальнонавчальні та вузькопредметні уміння й навички. Проблема формування дій із заданими властивостями як центральна психологічна проблема навчання. Психологічні особливості процесу засвоєння знань, формування умінь та навичок. Причини, які впливають на продуктивність навичок в навчальному процесі. Закони формування навичок в навчальному процесі.

Нейропсихологічна складова навчальної діяльності

Семінар 3. Вікові та індивідуальні особливості мотиваційної сфери в навчальній діяльності

2

Теоретична частина

1. Загальна характеристика мотивації навчальної діяльності. Специфіка навчальної мотивації та особливості її формування. Класифікація мотивів.

Практична задача: заповніть таблиці подані нижче

Таблиця 1. Класифікація мотивів учіння

Внутрішні мотиви	Зовнішні мотиви

Таблиця 2. Класифікація мотивів учіння (П.Якобсон)

Негативна мотивація, яка формується за межами учбової діяльності	Позитивна мотивація, яка пов'язана з учбовою діяльністю	Мотивація учбової діяльності, пов'язана з метою діяльності

Таблиця 3. Класифікація мотивів учіння А. Маркова

Безпосередньо-збуджувальні мотиви учбової діяльності	Перспективно-збуджувальні мотиви учбової діяльності	Інтелектуально-збуджувальні мотиви

2. Змістовні та динамічні характеристики мотивів навчальної діяльності.

3. Формування мотивації учіння. Виникнення і розвиток інтересу до учіння, до вчителя.

4. Вплив інтелектуальної сфери на розвиток мотивації до навчання учнів середньої школи.

5. Психологічні особливості навчання в старших класах. Мотиви навчання старшокласників. Основні етапи формування навчальної мотивації за Л.М. Фрідманом.

6. Діагностика вивчення мотивації учіння.

Лекція 4.

Психологія виховання

2

Сутність виховання: цілі, види, класифікація видів виховання. Критерії та показники вихованості (Н.Є. Щуркова; А.К. Маркова). Сучасні теорії психології виховання; соціально-психологічні аспекти виховання; особливості інститутів виховання; психологічні проблеми виховання дітей немовлячого та раннього віку; особливості виховання дошкільнят та молодших школярів; психологія виховання підлітків та юнаків; вікові закономірності формування мотиваційної сфери школярів; рівні розвитку ціннісно-сміислової сфери; формування моральної свідомості учнів; формування навичок; формування понять. Концепція морального розвитку Кольберга, рівні морального розвитку.

Співвідношення понять формування, становлення, соціалізація, виховання. Теоретико-методологічні проблеми виховання в сучасних умовах. Поняття про психічного здоров'я школярів. Закономірності виховання. Міждисциплінарний підхід до виховання. Проблеми психології виховання. Принципи виховання. Методи виховання. Класифікація методів виховання за Г.Щукиною. Методи та прийоми самовиховання. Здоров'єзберігаючі технології в сучасній школі. Психолого-педагогічні особливості роботи з класами компенсаторного навчання. Поняття терапевтичної дидактики.

Психолого-педагогічна характеристика учня та класу. Я- концепція і самооцінка школяра. Вплив мотивації на успішність навчальної діяльності. Профорієнтаційна робота з учнями. Мотивація до вибору професії.

Поняття «групи ризику». Особистість учня і його деформація при делінквентній поведінці. Акцентуація характеру учнів. Особливості психологічної та педагогічної роботи з учнями в яких спостерігається

акцентуація характеру. Агресія учнів. Агресія адаптивна та неадаптивна. Розвиток відповідальності учнів. Концепція локусу контролю.

Семінар 4. Загальні теоретичні складові психології виховання.

2

Теоретична частина

1. Уявлення про особистість, структура особистості, умови її розвитку.
2. Зміст соціалізації особистості, інститути соціалізації особистості, механізми соціалізації, поняття індивідуалізації особистості.
3. Основні сучасні теорії виховання особистості, мета та методи виховання на сучасному етапі.

Дискусія на тему: «Теорії виховання: сильні та слабкі сторони». Студентська група ділиться на чотири підгрупи, в яких здійснюється розподіл на ролі: опонентів та прихильників певної теорії.

Розглядаються теорії виховання: біогенетична теорія виховання, соціогенетична теорія виховання, компромісні теорії виховання.

Опоненти акцентують увагу на слабких сторонах теорії, а прихильники захищають свою теорію, вказуючи на її сильні сторони.

Лекція 5.

Психологія розвитку особистості

Проблема співвідношення навчання й розвитку як центральна проблема педагогічної психології. Біогенетична, соціогенетична й персоногенетична точка зору на розвиток людини. Погляди на співвідношення навчання та розвитку Е.Торндайка, Лж.Уотсона, К.Коффкі («навчання – це розвиток»), В.Штерна («навчання йде за розвитком»), Ж.Піаже («розвиток не залежить від навчання»), Л.С.Виготського. Концепція зони найближчого розвитку: поняття, основні «пласти»: а) рівень актуального розвитку: научуваність, вихованість, розвиненість; б) зони найближчого розвитку: научуваність, вихованість, розвиненість (А.К. Маркова).

Основні лінії та тенденції психічного розвитку в навчальному процесі. Научуваність: види, рівні, прояви. Фактори научуваності. Основні положення вивчення особистого розвитку кожного учня.

Мотивація та навчальні мотиви. Види мотивації в навчальній діяльності. Способи формування мотивації навчання. Якісні та кількісні характеристики мотивації в процесі навчальної діяльності. Особливості навчальної мотивації. Фактори та джерела навчальної мотивації. Мотиватори навчальної діяльності. Стійкість і динаміка навчальної мотивації. Функції навчальних мотивів. Полімотивованість навчальної діяльності.

Класифікація навчальних мотивів за М.В. Матюхіною. Класифікація навчальних мотивів за А.К. Марковою Рівні пізнавальних та соціальних мотивів. Основні форми прояву навчальних мотивів

Інтерес як один з інтегральних проявів складних процесів мотиваційної сфери. Мотиви досягнення успіху й запобігання невдачі. Розвиток внутрішньої мотивації навчання. Форми прояву мотивів навчання. Вікові особливості мотивації учіння школярів. Зв'язок типів ставлення школярів до навчання з характером їхньої мотивації та стану навчальної діяльності. Карта вивчення стану мотивації навчання учнів та її формування.

Семінар 5. Психологія виховання.

Теоретична частина

- 1.Характеристика соціальної ситуації розвитку особистості, етапи особистісного вікового розвитку і рушійні сили розвитку особистості,
- 2.Характеристика провідної діяльності на різних етапах вікового розвитку особистості.

Дискусія на тему «Виховання сучасної дитини в родині та в школі». Для виконання цього завдання слід переглянути фільм «Діти Індіго».

Змістовий модуль 3. Психологія педагогічної діяльності.

Лекція 6.

Загальна характеристика педагогічної діяльності

2

Сутність педагогічної діяльності: особливості (К.Д. Ушинський, Л.Н. Толстой, А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинський, Л.С. Виготський.), склад професійно обумовлених якостей та характеристик вчителя.

Структура педагогічної діяльності: Проблеми психології педагогічної діяльності. Основні протиріччя педагогічної діяльності. Структура та функції педагогічної діяльності. Дослідження О.Г.Мороза, Н.В.Кузьміної, В.О.Сластьоніна та ін. Характеристики педагогічної діяльності: цілеспрямованість; вмотивованість; предметність. Рівні продуктивності педагогічної діяльності (Н.В. Кузьміна). Педагогічна діяльність як творчий процес. Характерологія та типологія вчителів: професіографічний підхід. Психологічна природа педагогічної праці. Психологічні моделі педагогічної праці. Схема психологічного аналізу педагогічного досвіду. Комплексний аналіз уроку.

Педагогічна спрямованість: поняття та структура. Педагогічна спрямованість за Л.М. Мітіною. Ієрархічна структура педагогічної спрямованості вчителя. Структура педагогічної спрямованості (Л.М. Ахмедзянова, Н.В. Кузьміна, Г.А. Томілова), типи педагогічної спрямованості (І.В. Фастовец, Н.В. Кузьміна). Класифікація вчителів на основі їх висновків про результативність учнів (Л. Фестингер). Відмінності в стратегіях та тактиках учителів. Типи вчителів за У. Д. Райнсом: тип Х та тип Y.

Професійна Я-концепція педагога і самооцінка педагога. Мотивація педагога і задоволеність своєю професією. Вплив професії на особистість вчителя. Професійні деформації особистості вчителя. Синдром емоційного вигорання вчителя.

Структура загальних педагогічних здібностей (за В.А. Крутецьким), їх формування і діагностика. Базові педагогічні здібності (Ф.Н. Гоноболін, Н.Д. Левітов, В.А. Крутецький). Провідні якості в педагогічних здібностях: педагогічний такт; спостережливість; любов до дітей; потреба в передачі знань. Педагогічні уміння та їх види. Рефлексивно-перцептивні вміння вчителя. Базові уміння педагога: проєктувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні, гностичні Емпатія. Рівні розвитку сприймання.

Модульне уявлення професійної компетенції вчителя (за А.К. Макаровою). Рефлексивно-перцептивні здібності та уміння педагога. Змістовий бар'єр між вчителем та учнем. Причини виникнення змістового бар'єра. Рівні продуктивності діяльності вчителя.

Стилі педагогічної діяльності (А.К. Маркова). Види, характеристика індивідуального стилю діяльності вчителя. Професіоналізм педагога. Критерії професіоналізму (А.К. Маркова). Професійна компетенція та професійна позиція педагога. Особистість педагога. Дефекти особистості педагога.

Семінар 6. Психологія особистості вчителя.

2

Теоретична частина

1. Особистість та авторитет викладача. Труднощі в педагогічній роботі.
2. Самоактуалізація вчителя.
3. Стрес та психічне здоров'я викладача.
4. Елементи психотерапії та психомоторна активність в роботі вчителя.
5. Психологічні аспекти адаптації викладача до педагогічної діяльності.
6. Духовно-моральні цінності викладача
7. Психолого-педагогічні проблеми формування професійних якостей вчителя.
8. Проблема професійного вигорання вчителя

Лекція 7. Педагогічне спілкування

2

Особливості педагогічного спілкування. Підходи до визначення педагогічного спілкування (О.Н.Леонтьєв, О.О.Реан, Я.Л.Коломенський,

І.А.Зимняя, С.С.Степанов, К.К.Платонов). Цілі, базові вміння, етапи та рівні педагогічного спілкування. Особистісні показники педагогічного спілкування. Стилi та тактики педагогічного спілкування.

Педагогічне спілкування та міжособистісні цінності школярів. Ефективне та неефективне заохочення. Фронтальне та діадне педагогічне спілкування. Особливості дидактичного спілкування. Методика аналізу вербальної взаємодії між вчителем та учнем на занятті. Структура вербальної взаємодії на заняттях. Тактика педагогічного спілкування з учнями в залежності від положення, яке вони займають в класному колективі (лідери, активісти, нестигаючі учні, відмінники).

Особливості педагогічної взаємодії з батьками; фронтальне спілкування (батьківські збори); індивідуальне спілкування з батьками. Позиції оратора. Основні помилки педагогічного спілкування. Фактори соціально-перцептивних викривлень в навчальному процесі. Ефект «ореола». Ефект «проекції». Ефект «первинності». Ефект «останньої інформації». Бар'єри педагогічного спілкування.. Дидактогенія як негативний психічний стан учня, викликаний порушенням педагогічного такту.

Фактори соціально-перцептивних викривлень в педагогічному процесі. Бар'єри педагогічного спілкування Педагогічні конфлікти: поняття, причини, рівні. Шляхи виходу з конфліктних ситуацій

Семінар 7. Стилi педагогічної діяльності та педагогічне спілкування.

2

1. Теоретична частина

1. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності, його характеристика та прояви

2. Стилi керівництва шкільним колективом та продуктивність педагогічної діяльності

3. Стратегії педагогічного впливу

4. Базові уміння професійного спілкування педагога. Етапи та стилі педагогічного спілкування. Бар'єри педагогічного спілкування

5. Фактори, які сприяють виникненню конфліктів у спілкуванні. Види конфліктів. Умови успішного розв'язання конфліктів.

6. Методика ведення конструктивного діалогу.

Семінар 8. Модульна контрольна робота

2

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. Педагогічна психологія як галузь психологічної науки та її завдання.
2. Предмет педагогічної психології та її зв'язок з іншими науками.
3. Категорії педагогічної психології.
4. Основні напрями педагогічної психології.
5. Характеристика принципів детермінізму і розвитку.
6. Характеристика принципів об'єктивності та системності.
7. Характеристика принципу єдності психіки і діяльності.
8. Характеристика принципу особистісного підходу.
9. Характеристика організаційних методів педагогічної психології.
10. Характеристика емпіричних методів педагогічної психології.
11. Характеристика методів кількісно-якісного аналізу в педагогічній психології.
12. Поняття про наочність.
13. Характеристика рефлексорного та когнітивного рівнів наочності.
14. Механізм наочності та його форми.
15. Основні закони наочності.
16. Поняття учіння. Учіння як пізнавальна діяльність.
17. Характеристика зарубіжних концепцій учіння.
18. Характеристика вітчизняних теорій учіння.
19. Індивідуальний і диференційний підхід в навчанні

20. Молодший школяр як суб'єкт навчальної діяльності
21. Підліток як суб'єкт навчальної діяльності.
22. Старшокласник як суб'єкт навчальної діяльності
23. Студент як суб'єкт навчальної діяльності
24. Навчальна діяльність: характеристика і зміст
25. Структура навчальної діяльності
26. Психологічна характеристика засвоєння знань
27. Мотивація навчальної діяльності
28. Научуваність суб'єктів навчальної діяльності
29. Теорія поетапного формування розумовий дій П. Гальперіна
30. Концепція розвивального навчання (Л.Занков, Д.Ельконін, В.Давидов)
31. Форми навчальної роботи в школі та у закладах вищої освіти
32. Активні методи навчання
33. Психологічні детермінанти відставання і навчання
34. Типи невстигаючих учнів
35. Психологічна готовність дитини до навчання
36. Психологічні аспекти виховання.
37. Поняття внутрішньої позиції як системи спрямованості особистості.
38. Методи і засоби виховання
39. Інститути виховання
40. Рівні установчо-позиційного підходу до визначення структури особистості.
41. Інтелектуальний компонент позиції особистості.
42. Емоційний компонент позиції особистості.
43. Поведінковий компонент позиції особистості.
44. Принцип орієнтації на ціннісні відносини вихованця.
45. Принцип суб'єктності у виховному процесі.
46. Принцип «особистісної свободи дитини» у виховному процесі.
47. Принцип виховання «включення особистості в значущу для дитини діяльність».
48. Методологічний принцип виховання «зміни соціальної позиції учня».
49. Методологічний принцип «цілеспрямованого творення емоційно збагачених ситуацій».
50. Принцип «демонстрації наслідків учинку вихованця для референтної групи».
51. Методологічний принцип «розвитку особистісної та соціальної рефлексії вихованця».
52. Поняття виховного впливу. Завдання вихователя.
53. Характеристика виховних впливів за смисловим змістом та за ступенем стимуляції різних типів психічної активності вихованців.
54. Характеристика виховних впливів за психічними станами та за формою організації виховного процесу.
55. Характеристика виховних впливів за їх інтенсивністю і складністю.
56. Психологічна структура педагогічної діяльності.
57. Характеристика блоків результативних показників професійної компетентності.
58. Характеристика рівнів продуктивності педагогічної діяльності.
59. Види педагогічної діяльності вчителя.
60. Функції педагогічної діяльності вчителя.
61. Характеристика блоків структури педагогічної майстерності.
62. Принципи досягнення верхніх щаблів педагогічної майстерності.
63. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання.
64. Поняття педагогічного спілкування та його структура.
65. Характеристика стилів спілкування педагога.
66. Поняття стилю відношення педагога до учнів та характеристика його видів.
67. Поняття педагогічного такту та його особливості в процесі занять фізичними вправами.
68. Поняття конфлікту та характеристика їхніх видів.
69. Причини виникнення конфліктних ситуацій.
70. Форми розвитку та протікання конфліктних ситуацій.
71. Психофізіологічні та психологічні особливості молодшого школяра.
72. Психофізіологічні та психологічні особливості підлітка.
73. Психофізіологічні та психологічні особливості старшого школяра.
74. Основні типи труднощів молодших школярів та їх врахування на уроках фізичної культури з молодшими школярами.
75. Основні типи труднощів підлітків та їх врахування на уроках фізичної культури з підлітками.
76. Основні типи труднощів старших школярів та їх врахування на уроках фізичної культури з старшими школярами.

77. Міжособистісні відносини учнів молодших класів та їх врахування на уроках фізичної культури.
78. Міжособистісні відносини підлітків та їх врахування на уроках фізичної культури.
79. Міжособистісні відносини учнів старших класів та їх врахування на уроках фізичної культури.
80. Психологічні основи модернізації сучасної освіти.
81. Завдання та зміст практичного психолога закладу освіти
82. Структура і функції психологічної служби освітнього закладу
83. Психологічна підтримка і допомога дітям в процесі навчання і виховання.
84. Співпраця психолога з педагогічним колективом
85. Особливості психолого-педагогічного консультування вчителів та батьків

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

БАЗОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бочелюк В.Й., Зарицька В.В. Педагогічна психологія: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 248 с.
2. Головінський І. Педагогічна психологія. К. : Аконіт, 2003. 287 с.
3. Євтух М.Б. Педагогічна психологія: підручник. М.Б. Євтух, Е.В. Лузик, Н.В. Ладогубець, Т.В. Ільїна К.: Кондор-видавництво, 2015. 420 с.
4. М. М. Заброцький, Ю. Г. Шапошникова Педагогічна психологія. Лекції: навч. посібник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. 144 с.
5. Карпенко Є. В. Вікова та педагогічна психологія: Актуальні студії сучасних українських учених : навч. посіб. Дрогобич : Посвіт, 2014. 152 с.
6. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія. Навчальний посібник. К.: Каравела, 2019, 264 с.
7. Педагогічна психологія: методичні рекомендації. Укладачі: Т.В. Коломієць, Т.В. Можаровська, Т.М. Шапран. Житомир: вид-во ЖДУім.І.Франка. 2018. 97 с.
8. Продайко В.М., Учитель І.Б. Педагогічна психологія. Ч.1. Вступ до педагогічної психології. Педагогічна психологія як психологія навчання: Навч. посібник. Продайко В.М., Учитель І.Б. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2008. 54 с.
9. Савчин, М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Академвидав, 2007. 424 с.
10. Сергієнкова О.П. та інші Педагогічна психологія: Навч. посіб. Сергієнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. К.: Центр учбової літератури, 2012. 168с
11. Степанов О. М. Педагогічна психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Академвидав, 2011. 416с.
12. Orlova, N. V. English for Psychology in Higher Education Settings : навч.-метод. посіб. з англ. мови для студентів психол. спец. / авт.-уклад. Н. В. Орлова ; рец. І. М. Куліш. Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2018. 253 с.
13. Пальчевський С. С. Сугестопедагогіка: новітні освітні технології : навч. посіб. наук. ред. А. Й. Сиротенко. Київ : Кондор, 2020. 351 с.
14. Психологічні засади розвитку духовної культури педагогічного персоналу : посібник / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти та освіти дорослих. К. : Імекс-ЛТД, 2013. 172 с.

Додаткова

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. СПб., 2001.
2. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах). К. : Зень О., 2007. 172 с.
3. Гоноболин Ф.Н. О педагогических способностях учителя. М., 1964.
4. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. М., 1986.
5. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. М., 1996.
6. Дементьева К. Г. Психология обдарованной личности : метод. рек. з орг. самостійної роботи студ. психологів. К. : КНТ, 2015. 82с.
7. Енциклопедія батьківства : посіб. з сімейного виховання. за заг. ред.: Є. І. Коваленка, С. В. Кириленка. К. : КНТ, 2008. 592 с.
8. Журавлев В.И. Основы педагогической конфликтологии. М., 1995.
9. Зимняя И.А. Педагогическая психология. Ростов н/Д.: Изд-во «Феникс», 1997.
10. Коніг А. Бесіда з учнем. К. : Оптима, 2005. 144 с.
11. Кумекер Л., Шейн Дж. С. Свобода учится, свобода учить: Пособие для учителя. М., 1994.
12. Леонтьев А.А. Педагогическое общение./ М.К. Кабардова. 2-е изд., перераб. и доп. / Леонтьев А.А. - М.; Нальчик, 1996.
13. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. М., 1986.

14. Практическая психология для преподавателей. М.: “Филин”, 1997.
15. Психологічна спадщина К. Д. Ушинського / за ред.: Г. С. Костюка. Київ : Радянська школа, 1963. 234с.
16. Педагогічна майстерність : хрестоматія : навч. посіб. упоряд. : І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; К. : Богданов А. М., 2008. 462 с.
17. Психологія життєтворення особистості в сучасному світі : монографія / Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. Київ : Міленіум, 2016. 320 с.
18. Скрипченко О. В. Психолого-педагогічні основи навчання: навч. посіб. для викл. психології і пед., аспір., студ. пед. навч. закл. та курсантів військових уч-щ. Т. 1 / О. В. Скрипченко, О. С. Падалка, Л. О. Скрипченко. К. : Український Центр духовної культури, 2008. 420 с.
19. Талызина Н.Ф. Педагогическая психология. М.: Издательский центр «Академия», 2001.

Додаткові ресурси

1. <http://www.umn.edu> - факультет психології Міннесотського університету (США)
2. [http://www.harvard.edu/Harvard Psychology](http://www.harvard.edu/Harvard%20Psychology) - факультет психології Гарвардського університету (США)
3. <http://www.stanford.edu> - факультет психології Стенфордського університету (Великобританія)
4. <http://www.strath.ac.uk/psychology> - факультет психології Стратклайдського університету (Великобританія)